

A PEDAGÓGUS TANÁCSADÓ SZEREPÉNEK VIZSGÁLATA

NAGY-KOVÁCS ERIKA

Eszterházy Károly Egyetem
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Üzleti Tudományok Intézete
nagy-kovacs.erika@uni-eszterhazy.hu

Összefoglalás

Az iskola pszichológiai kultúrájának növelése az oktatásügy fontos és ma már hazánkban is felismert feladata. A kultúra átadása során a művelődési hátrányok kompenzálását szem előtt tartva kell a hátrányokat, a művelődési egyenetlenségeket mérsékelni. Publikációmban a tanár-diák kapcsolatát feltáró, majd az iskolapszichológus szerepét elemző szakirodalmat mutatom be, a teljesség igénye nélkül, csak a legfontosabb irodalmakra alapozva. 2016 tavaszán egy vidéki főiskolán végeztem kérdőívezést a címben szereplő témakörben. A pedagógus segítő szerepéről és a feketepedagógiáról kapott eredményeim adatait összevetem a téma egyik jeles képviselője által 2003-2004-ben végzett elemzés következtetéseivel.

Kulcsszavak: pedagógus, iskolapszichológus, segítőszerep, feketepedagógia

1. Bevezetés

A tanár-diák kölcsönös bizalma és szolidaritása végigkíséri kapcsolatukat az első találkozástól a ballagásig. A pedagógusnak el kell érnie a feltétel nélküli bizalmat a tanulókkal – hivatalból és azon túl – a felelős felnőtt elfogadására. Amíg ezt nem sikerül elérni, addig a tanárokat folyamatosan tesztelik, szolidaritási próbák elé állítják a hallgatók. Járó (2001) szerint a pedagógusok hozzájárulása szükséges annak a biztonságos, bizalommal teli helyzet megteremtéséhez, amelyben a tanulók spontán módon felszínre tudják hozni a maguk kreatív, problémakezelő erőforrásait. Véleményem szerint amennyiben a bizalom nem alakul ki a pedagógus és a tanuló között, a tanári nem tudja betölteni segítő szerepét – sem az iskolai, sem a tanuló magánéleti problémáinak kezelésében, megszüntetésében

2. A pedagógus és az iskolapszichológus segítő szerepe

Az Egyesült Nemzetek Szervezete 1989-ben hozta létre az Egyezmény a Gyermekek Jogairól című nemzetközi egyezményét. Magyarország is csatlakozott az egyezményhez, s 1997-ben elfogadta a XXXI. törvényt a gyermekek védelméről és a gyámsági igazgatásról, s a gyermekvédelmi feladatot a közoktatási intézményekre róttá.

A veszélyeztetettség feltárásában döntő szerepe van az iskolának. „A potenciális partnerek megismerése, a feladatmegosztás lehetőségének tudatosítása, a társszakmákkal, társszervezetekkel való szoros és tudatos együttműködés segíthet abban, hogy a pedagógusok bátrabban, ugyanakkor a kompetenciahatárokat megőrizve vállalhassák az őket érintő problémákat.” A gyermekjóléti szolgáltatások nyújtásában az iskola különböző szakszolgálatok segítségét veheti igénybe. (Földes, 2006)

A kutatásom problémakörét a tanári támogatás, tanár-diák kapcsolat és az iskolapszichológus szerepe alkotja. Fontosnak tartottam feltárni a tanulók elvárásait az oktatókkal szemben, illetőleg kutattam a pedagógusok reflektálási lehetőségeit. Ez utóbbi választásomat támasztották alá *Kósáné-Horányi (2006)* által megfogalmazott kérdései: mit tehet a tanár a konfliktus-helyzetekben? Hogyan reagálhat a fiatalok megnyilvánulásaira? vagy „Hogyan tudok „megküzdenni” saját korábbi lelki sérülést okozó élményeimmel?”

Buda (2003) szerint a felsőoktatásban is szükség lenne tervezett, rendszeres személyes kontaktus fenntartása. Magyarországon tutori rendszer jellemzi az egyetemeket, főiskolákat, a hallgatók így néhány szakemberrel kerülnek kontaktusba. Véleménye szerint – mellyel magam is teljes mértékben egyetértek – a személyiség fiatal felnőttkorban is fejlődik, s a bizalmi, támogató kapcsolatot ez a korosztály is igényli. A személyiség kiváltképp stresszhelyzetben, túlzott elvárások, feladatok hatására visszaeshet, regrediálhat korábbi érési fázisokra. Alátámasztja ezt az is, hogy sok olyan fiatal, aki nem jutott be a felsőoktatási intézménybe, felsőoktatási szakképzésben folytatja tanulmányait. Tapasztalataim szerint az alapképzés és a FOSZ hallgatói között egyre nagyobb a felkészültségbeli különbség. A kreditbeszámításból következően a tananyag lefedi az alapképzés szintjét, amely komoly frusztrációhoz vezethet.

Az oktatási hatékonyság növelésének egyik módja a tanulókkal való egyéni bánásmód kialakítása, ezáltal minden tanuló jobb minőségű ismeretet kap egyéni tanulási stílusának és fejlődési ütemének megfelelően. A differenciált oktatásmód teret ad

a tanulók viselkedését és teljesítményének színvonalát meghatározó külső és belső tényező tényezők megismerésének. Ennek feltétele a pedagógiai és a pszichológiai ismeretek és készségek bővítése. (*Porkolábné-Szító, 2004*)

Pfister (é.n.) az ideális tanár tulajdonságait a következőkben foglalta össze: megértő, igazságos, rugalmas, elhivatott, nyitott és kedves. *Tókos (2005)* szerint a reflektív, „új arcú” pedagógus az önismeret-jelenismeret tanítója, fejlesztőjeként jelentik meg.

A tanár-diák kapcsolat lehet aszimmetrikus (egyenlőtlen), melyben az egyik fél (többnyire a felnőtt) fölényben van. Ez esetben a hallgató kiszolgáltatott helyzetbe kerül. Ha a két fél egyenrangú, akkor a kontaktust szimmetria jellemzi. Ez különösen a felsőoktatásban előnyös. A fiatal felnőtt diák és a tanár kapcsolatában nincs helye regresszív elemeknek. Ha a tanár szülői helyzetbe kerül, könnyen kiválthatja a szülői leválás, a lázadás indulatait az önállósodási folyamatban. (*Buda, 2003*)

Az iskola pszichológiai kultúrájának növelése az oktatásügy fontos és ma már hazánkban is felismert feladata. A kultúra átadása során a művelési hátrányok kompenzálását szem előtt tartva kell a hátrányokat, a művelődési egyenlenségeket mérsékelni. Nemzetközi kialakulás korai szakaszában (a századfordulón) a társadalmi szükséglet a fogyatékos gyerekek kiszűrésére, a speciális képzési programokra hívta életre, amely a képességszint azonosítását jelentette. A két világháború között ezen felül a súlyos magatartási problémával küzdő gyerekek gyógyítására és az iskolai egyéni terápiás kezelésekre koncentráltak. (*Porkolábné-Szító, 2004*)

Jelenleg iskolán kívüli intézményekben foglalkoznak a fogyatékos gyerekekkel a gyógypedagógiai bizottságok, az iskolaérettséggel a nevelési tanácsadók, az egyéni terápiás kezelés helyszíne pedig a klinikák és az ideggondozók. (*MM rendelet (148/1972.M.K.19.)*)

A tanári helyzet sok lehetőséget rejt, hogy célzott, egyéni kapcsolatformát tudjon felismerni és alkalmazni munkája során. Gyakran a nem-specifikus segítség is elegendő ahhoz, hogy a diákot átsegítse egy-egy életszakaszának gátjain. Azonban vannak olyan konfliktushelyzetek, amelyekben az iskolapszichológus feladata segíteni a pedagógust támogatásával, irányításával. Különösen a magatartási, tanulási problémákkal küzdő diákok, vagy korrekciós osztályok esetében van szükség a munkájukra.

Buda (2003) szerint csupán Nyugat-Európa néhány magánegyetemének hallgatói vehetik igénybe iskolapszichológus segítségét. *Szító (2010)* az iskolapszichológia

alappillérenek tekinti a prevenció megközelítést. Meglátása szerint úgy segítheti a problémamegoldó készség növelését, ha adott helyzetben konzultál a tanárokkal és a szülőkkel. Ezáltal a szülőnek lehetősége van feltárni a pszichológus számára a gyermekkel kapcsolatos gondokat, illetőleg a tanár elmondhatja a tanuló és/vagy az osztály magatartásában jelentkező problémákat.

Hegyiné (2001) szerint napjainkban egyre több szocializációs zavarral találkozunk a tanárok, mely a problémafeltárás rendszerszemléletű feltárása, kezelése a pedagógus és segítő szakemberek kooperációjával oldható meg eredményesen. Kutatása során azonban találkozott más véleményekkel is:

- „Ismeretlenhez nincs bizalom, a kollégák zöme nem érzi partnernek, ha kívülről próbál beavatkozni az iskola életébe, felületes információi lehetnek.”
- „Benn kell lennie, a belső »érdekviszonyokat« ismernie kell.”
- „... komoly fenntartásaim vannak... Az egész családom tele van pszichológussal. Az egyik rokon ... stílusára jellemző, hogy végtelen jógását végtelen erőszakossággal párosítja. A gyerek nevelésével kapcsolatban a nevelés elsődlegességét hangsúlyoznám. A pszichológus sokat tudna segíteni, ha olyan ember, ki meg tudja nyerni a gyerek bizalmát.”
- „A pszichológia oldaláról nem lehet megváltoztatni az embereket, oktatni kellene a pszichológiát. Korábban szerepelt is a gimnáziumi tantárgyak között. Nagyon fontos, mert a tantestület ... gondolkodásának egy elhanyagolt része.”
- A véleményeket tovább tanulmányozva a két véglet – *igen, nagyon fontos lenne* ↔ *nincs rá szükség* – között mozognak, befogadó, kételkedő vagy elutasító magatartást tükröznek. (*Hegyiné, 2001, 349-351.*)

Vizsgálataimban feltettem én is a kérdést, mind a hallgatóknak, mind a tanároknak, hogyan ítélik meg az iskolapszichológus szükségességét – a felsőoktatásban, hiszen Magyarországon a tanári rendszert alkalmazzák. Fontosnak tartottam kitekinteni a konfliktuskezelés problémakörét is. Részben azért, mert a tanár segítő szerepkörének részét képezi, másrészt a tanár-diák optimális kapcsolatának kialakítását vetíti előre. A témakört csupán érintettem, mert a pedagógus-hallgató kontaktus bonyolult és szerteágazó területének mindössze egyetlen szeletéről van szó.

Szekszárdi (2001) szerint a konfliktuskezelés stratégiája lehet önérvényesítő (győztes-vesztes vagy versenyző), önálvető (alkalmazkodó, engedékeny), elkerülő, kompromisszumkereső és problémamegoldó. Ez utóbbi az optimális, azonban a konstruktív probléma-megközelítés alkalmazásához a pedagógusnak a következő képességekkel kell rendelkeznie:

- stabil személyiség, pozitív énkép,
- a másság elfogadása, empátia, kongruencia (*hitelesség*) – *ami elengedhetetlen a bizalom kiépítéséhez,*
- eredményes verbális és nonverbális kommunikáció (*melynek feltétlenül egybe kell esnie, hiszen a tanár így lesz hiteles,*),
- egészséges önértékelés, asszertív magatartás (*mások véleményének, nézetének elfogadása, bizalom a másik féllel szemben*)
- kooperativitás, fair-magatartás,
- kompromisszumkészség, kreativitás, a konszenzus igénye.

„Csupán az a pedagógus lehet képes tanítványaiban kialakítani, fejleszteni a konfliktuskezeléshez szükséges képességeket, aki maga is rendelkezik ezekkel, s hitelesen tudja képviselni ... a kooperatív, konstruktív szemléletet.” (Szekszárdi, 2001)

A pedagógus és az iskolapszichológus szerepkörébe tartozik a feketepedagógia feltárása, felismerése és elhárítása. Hunyadyné - M. Nádasi - Szerző (2006) szerint „...a fekete pedagógia tudatos és a nem-tudatos pedagógiai hatásrendszerből származó olyan közös diszfunkcionális részhalmoz, amely időben távolra ható módon is negatív nyomot hagy a nevelésben, testi-lelki-szellemi egészségét veszélyeztet, vagy éppen sérülést okoz, s amely spontánul vagy támogató körülmények között felidézhető”.

Az átélt hatások közé olyan ártalmakat sorolnak, amelyekre a tanulók érzelmileg azonnal rezonálnak, intenzív negatív élményként mélyen rögzülnek. Ezek megkeserítik akkori és későbbi életét is, sőt, még felnőttkorban is nehezen felidézhető sérelmekké válnak. Nem abból lesz negatív élmény, melyet a felnőttek rossznak tartanak, hanem amelyek a diákok saját személyiségükre nézve annak éreznek. Például „nem az fáj az élet végéig, hogy akkor kellett volna elvont tananyagot megérteni, amikor erre még képtelen volt, hanem az, hogy emiatt rendszeresen kudarc érte; nem az osztályozás gyakorlata fáj általában, hanem az igazságtalannak érzett osztályzat, esetleg a csatlakozó megalázó kommentár”.

3. A kutatás eredményei

Kérdőíves felmérést egy vidéki főiskola tanárai és hallgatói (nappali, levelező, távoktatási tagozat) között végeztem el, 2016 márciusában. A visszaérkezett kérdőívek értékelhetőek voltak, figyelembe vettem a nemleges válaszokat is.

Az adatokat a Microsoft Excel segítségével dolgoztam fel. Kutatási stratégiám deduktív (analitikus), forráskutatás, dokumentum és tartalomelemzés jellemzi. Figyelmet fordítottam a korábbi eredmények felkutatására, követve annak szempontjait: mind a tanárok, mind a hallgatók véleményének feltárásakor.

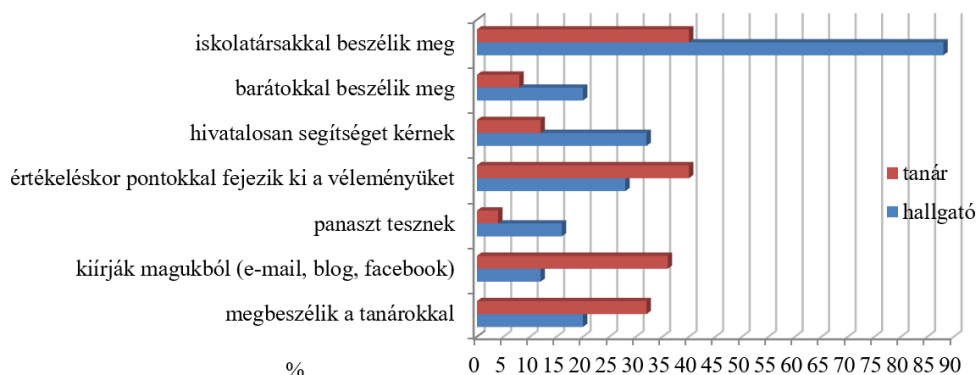
Induktív módszerem a kérdőíves megkérdezés volt. A megkérdezett diákok (52 fő) 35%-a férfi, 65%-a nő, kor szerint 25 év alatti 38%, 25-40 év közötti 37%, 41 év feletti 25%. A hallgatók 42%-a nappali, 42%-a levelező és 16%-a távoktatási tagozaton tanul. A szülők iskolai végzettsége 17%-nak alapkötő, 58%-nak középötő és 25%-nak felsőötő.

Az oktatók 40%-a férfi, 60%-a nő. Kor szerinti megoszlásuk 35 év alatti 8%, 35-50 év közötti 56% és 51 év feletti 36%. A véleményeknél fontos szerepe van az oktatói tapasztalatnak, ezért rákérdeztem a tanári pályán eltöltött évek számára is. Maximum 10 év tapasztalattal rendelkezik 16%, 11-20 év közötti 56% és 21-30 év közötti 28%. A 30 éves maximumot a kapott adatok alapján állapítottam meg.

3.1. A tanár segítő szerepének vizsgálata

Az iskolában átlagos jelenségekkel találkozik a pedagógus, melyet saját, természetes kommunikációja és viselkedési, nevelési eszközeivel kell megoldania. Kutattam, hogy van-e a hallgatóknak vélemény-nyilvánítási lehetőségük. A válaszadó hallgatók szerint 36 fő (69%) értékelte úgy, hogy hangot adhat meglátásának, a tanárok egyértelműen biztosítottak látják a hallgatói vélemények kifejezésre juttatását. Azonban nagyon fontos annak feltárása, hogy mind a pozitív, mind a negatív élmények felszínre kerüljenek.

Az 1. ábrából kiderül, hogy hallgatói és tanári vélemények eltérnek egymástól. Véleményem szerint mindkét oldalnak nyitásra van szüksége. Évekkel ezelőtt voltak csoportfelelős tanárok, ma már ez elavultnak számít, azonban úgy gondolom, hogy ismét szükség lenne a csapatépítésre, mely lehetőséget adna a véleménycserére. Az kedvező, hogy a hallgatók több mint fele nyíltan fel tudja vállalni a meglátását. Az iskolatársak, kortársak befolyásoló hatására jobban oda kellene figyelni a tanároknak, hiszen a média mellett az egyik legnagyobb befolyásoló tényezőként tartja számon a szakirodalom (is).

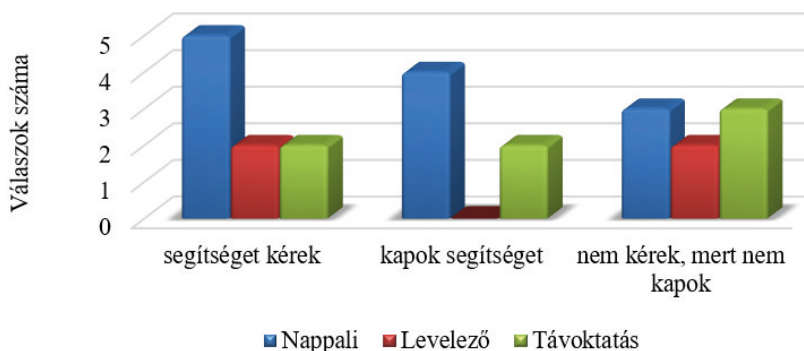
1. ábra: Vélemény-nyilvánítási lehetőség.

Forrás: saját gyűjtés

A nappali tagozatos hallgatók közül 26%, a levelezősök közül 22%, a távoktatás hallgatói közül 4% küzd nehézségekkel az egyes feladatok megoldásában. Rákérdeztem, hogy van mód arra, hogy segítséget kérjen? A hallgatók közül 58% szerint van lehetősége, közülük 38% kap is segítséget. A 2. ábra komoly feladatot ró annak feltárására, hogy mi az oka annak, ha nem kér, mert nem bíz abban, hogy megfelelően koordinálják problémáját.

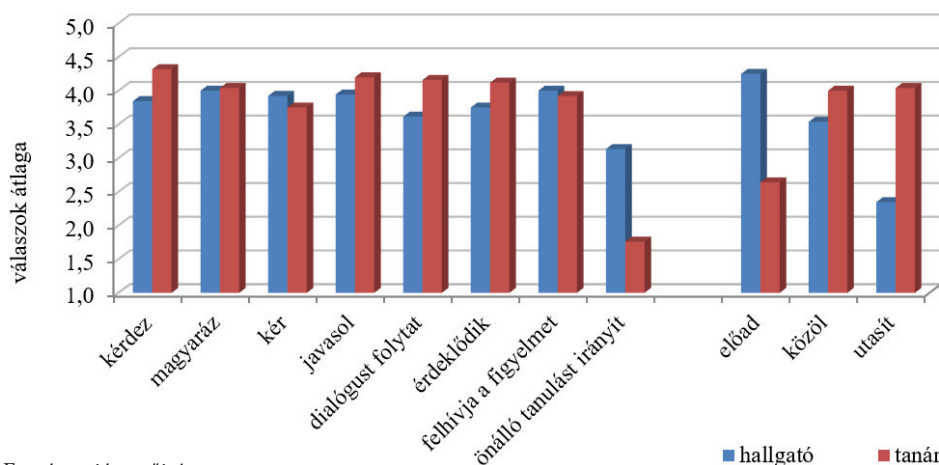
Elképzelhető, hogy a tanári-hallgatói kapcsolatot az oktatás területén is felül kell vizsgálni. Az összes tanár (25) igen, 52 hallgatóból 2 nem tartotta – személyiségének fejlődése szempontjából – hatékonynak a tanár-diák kapcsolatot. Az 52 hallgató 50-50%-ban értékelte aszimmetrikusnak, illetve szimmetrikusnak a hallgató és pedagógus kapcsolatát. A 25 tanárból 12 szerint érvényesül a felnőtt dominancia, 13 fő egyenrangúnak véli a kontaktust.

Ezt elősegítheti a tanári verbális aktivitás, amellyel az önálló tanulást, a bizalommal telj tanári-hallgatói kapcsolatot lehet elősegíteni.

2. ábra: Segítségkérés lehetőségeForrás:
saját gyűjtés

A tanárok és hallgatók kontaktusánál a hatékonyságot, mint a személyiségfejlődés egyik segítőjét, az aszimmetriát, azaz a felnőtt dominanciát, valamint a szimmetrikus, egyenrangú viselkedésmódot kutattam. A 3. ábra szerint a tanári verbális aktivitás jellemzői a tanárok és hallgatók megítélése szerint hasonló. Kedvező, hogy a modern, a fejlődést elősegítő módszerek szerepelnek nagyobb arányban. Az előadás az oktatásban nem nélkülözhető. A közlés és az utasítás negatív élményét mérsékelni szükséges.

3. ábra: A tanári verbális aktivitás jellemzői

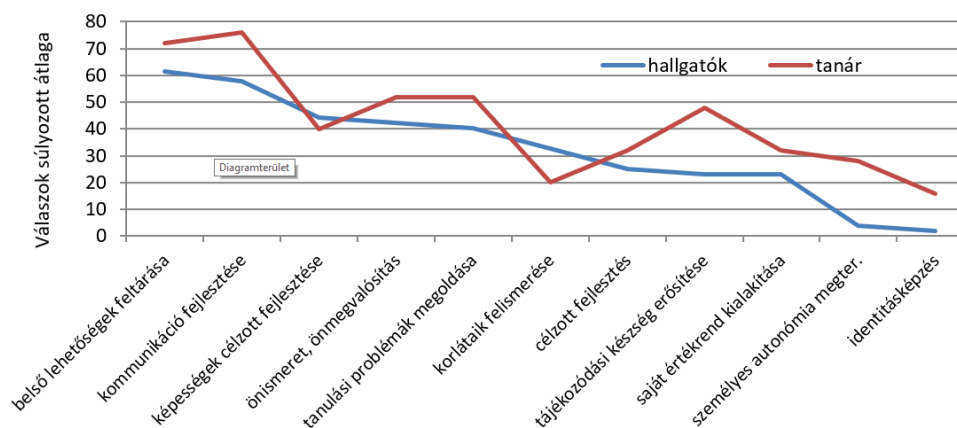

Forrás: saját gyűjtés

A felsőoktatásban nagyon fontos az egyenrangú felek kommunikációja, mely megerősítheti a fiatal felnőtteket önmaguk képviselőit, hiszen szakemberekkel is kell kapcsolatot tartaniuk. Ezért igyekeztem feltárni a hallgatói és tanári szerep megítélését, mi a hallgató elvárása, miben segíthetné személyes fejlődését a tanár, illetőleg hogyan értékelhető mindez oktatói szemszögből.

Fontos annak kutatása, hogy mit vár el a hallgató a tanártól, s ezt szembeállítottam azzal, hogy mit tart szükségesnek a tanár? A 4. ábránál nem elsősorban a válaszok átlaga a döntő, hanem az egymáshoz való viszonyuk, a görbék alakja. Megállapítható, hogy az elvárások, a segítség kérése és adása jól közelít egymáshoz, mely nyílt, egyenrangú kapcsolatra utal. A fiatal felnőttek azonban a személyes autonómia tekintetében zárkózottabbnak tűnnek, mint amennyire a tanárok változtatást szorgalmaznának.

4. ábra: A hallgatók motiválásának lehetőségei

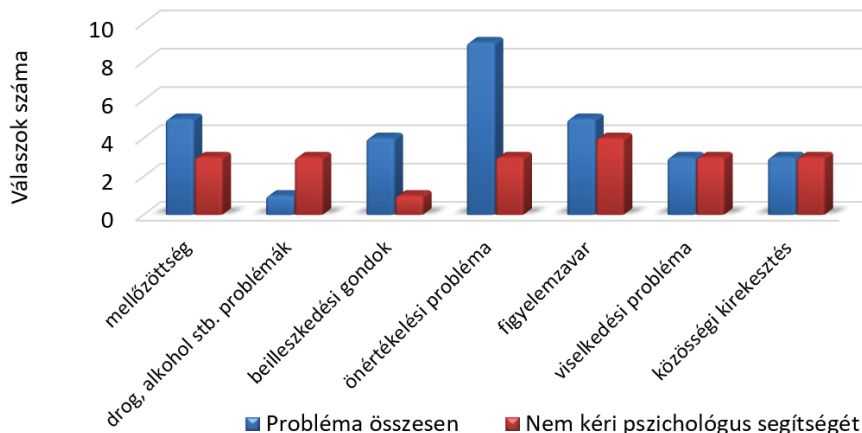

Forrás: saját gyűjtés

3.2. A tanár és az iskolapszichológus kapcsolata

Pszichológiai szemlélet elsajátításának a gyermek- és ifjúságvédelmi munka elmélyítését és javítását kell szolgálnia. A gyakorlati alkalmazás új készségek kialakítását és attitűdváltozást igényel a pedagógusoktól. A hangsúly a prevención, a tanulási és/vagy magatartási problémák minél korábbi felismerésén van. Az előrejelzés segíti a kiemelkedő tehetségek célirányos fejlesztését. A 5. ábra azt mutatja, hogy a hallgatók milyen probléma megoldásához igényelnék a felnőttek segítségét.

5. ábra: A hallgatók segítséget indukáló problémái

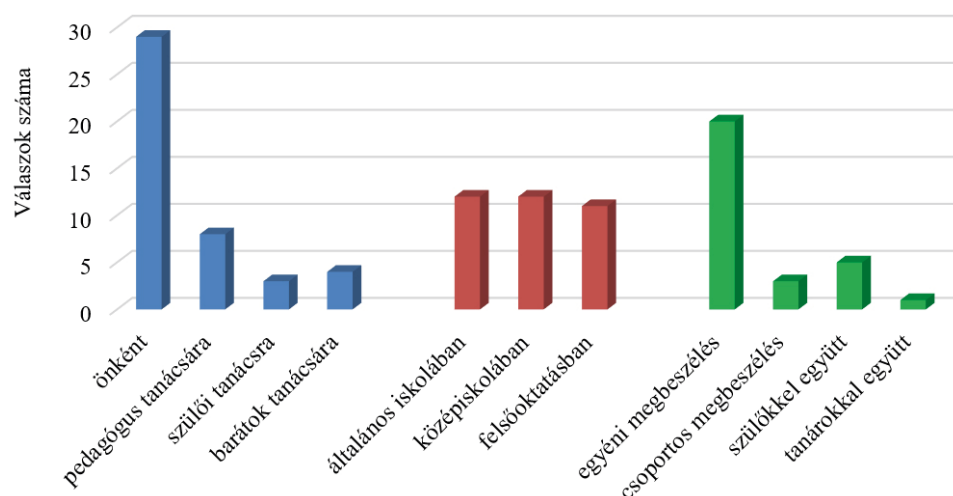
Forrás: saját gyűjtés

A válaszadó hallgatók közül 39 fő szerint (5. ábra) a felsőoktatásban is szükséges lenne iskolapszichológus jelenléte. A nők jóval nagyobb arányban (31 fő) vennék igénybe a segítséget, korosztályt tekintve pedig a 25 év alatti nappali tagozatú hallgatók. Rákérdeztem a Kósáné (1998) által vizsgált lelki problémák felmerültek-e a válaszadó hallgatók között, s hogy ők igényelnék-e szakember segítségét. Az alábbi ábra mutatja, hogy a stresszt okozó tényezők a közel húsz év elteltével még mindig fennállnak, arányaikban alig változtak. A hallgatók ennek ellenére nem minden esetben fordulnak iskolapszichológushoz. Különösen szembetűnő ez az önértékelési problémáknál. Ebben az esetben a tanároknak komoly feladatot jelent a problémák felszínre hozása, a csoportokba, évfolyamokba való beilleszkedés és közösségépítés elősegítése területén.

A 6. ábra azt mutatja, hogy azok, akik szívesen vennék az iskolapszichológus jelenlétét, önként vagy tanácsra fordulnának-e szakemberhez. Annak ellenére, hogy a felsőoktatásban a tutori rendszer ellenére. Szinte alig marad el az általános és középiskolai igények mellett.

A megbeszélés jellege négy szemközti, kevesen nyílnának meg a tanárok, diáktársak vagy szülők előtt. A tanároknak, s a hallgatóknak még a felsőoktatásban is szembesülniük kell az iskolai közösségben elfoglalt hátrányos helyzetből fakadó problémákkal, mellőzöttséggel, figyelemzavarral és viselkedési problémákkal. Ezek teljesítménybeli hátrányhoz vezetnek. Ezért a pedagógusok és a mentorok a főiskolán a segítségnyújtás, a korrekció több módját is kénytelenek feltárni és alkalmazni.

6. ábra: Az iskolapszichológus igénylése a hallgatók szerint

Forrás: saját gyűjtés

A tanároknak is feltettem a kérdést: szükséges a felsőoktatásban iskolapszichológus jelenléte? (1. táblázat) A 25 oktatóból 14 tanár munkáját segíthetné a főiskolán. Az alábbi táblázatban a különböző felmerülő stresszt okozó tényező együttes megítélését szemléltetem. Javaslom a mentori feladatokat az alábbi problémák feltárással kiegészíteni, mivel a tanárok kevésbé érzékelik a segítségnyújtás szükségességét. Az oktatók sokkal kevésbé érzékelik a hallgatók problémáit, amelyek terhet jelentenek számukra. Bár a főiskolások fiatal felnőttek, ennek ellenére tele vannak szorongással, beilleszkedési problémákkal, mind a tanári, mind a kortársaik tekintetében. Segítségre lehet szükségük adott helyzetek megoldására, a függőségektől való szabaduláshoz. Különösen nagy a véleménykülönbség a figyelem-összpontosítás fejlesztésének szükségességében, ezt támasztja alá a túl sok tananyag elsajátításából adódó feszültség feloldásának kérése is.

1. táblázat: Az iskolapszichológus szükségességének megítélése

Megnevezés	Hallgatói	Tanári
	válaszok száma	
személyes fejlődés segítése okán	19	8
szorongás feloldása	19	4
figyelem-összpontosítás fejlesztése	17	1
átbeszélne vele az iskolai problémáit	16	10
tanulási nehézségek leküzdése	14	6
krízishelyzetek megoldása	13	6
fiatalok és felnőttek közötti konfliktus feloldása miatt	11	1
készségfejlesztés	11	6
konkrét helyzetek megoldására	10	6
beilleszkedési problémák	9	4
oktatók-hallgatók kapcsolata	6	3
kortársakkal való kapcsolattartás kialakítása	5	6
függőségek (drog, alkohol stb.) enyhítése, megszüntetése	3	6
alacsony toleranciából adódó problémák	1	9
a (túl sok) tananyag elsajátításából adódó feszültségek csökkentésére	11	0

Forrás: saját gyűjtés

3.3. Fekete pedagógia

Tanári negatív iskolai értékelés, a verbális és nonverbális, valamint a szándékos és akaratlan elutasító visszajelzés komoly problémákat okoz a tanulók életében. Ez hátrányosan befolyásolja a hallgatók önértékelését, pillanatnyi hangulatát, érzelmi állapotát, viselkedését. Ha a negatív élmény beépül az emlékezetébe (rövidebb-hosszabb) ideig, az utóhatás maradandóbb. A keserű élmények még évtizedek múltán is kísértik az embereket.

Hunyadyné - M. Nádasi - Serfőző közzétette **2003-2004-ben a fekete pedagógia tárgykörben végzett kutatásuk eredményét.** Az általuk feltett kérdéseket vizsgáltam én is egy felsőoktatási intézményben. Két kérdéskört öleltem fel: az értékeléssel összefüggő, illetőleg azzal nem összefüggő sérelmekre kérdeztem rá.
(*Hunyadyné - M. Nádasi – Serfőző, 2006; 154-155. p.*)

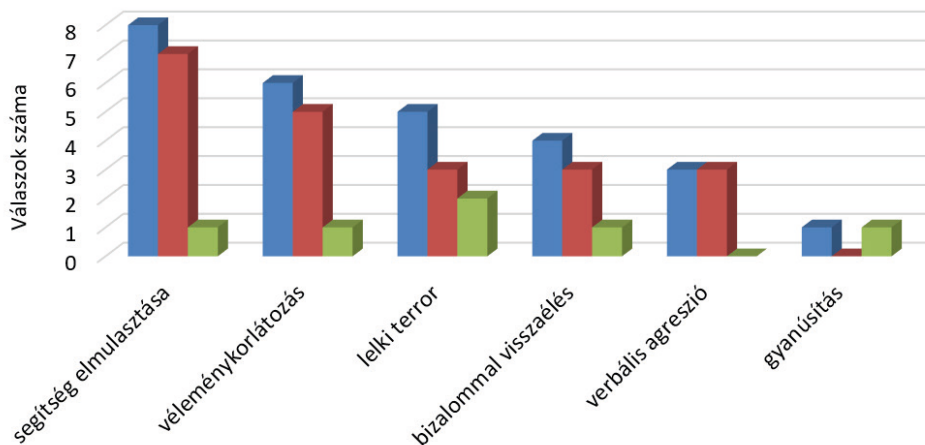
Az értékeléssel nem összefüggő, egyéb sérelmek:

- lelki terror,
- enyhe fizikai agresszió,
- verbális agresszió,
- súlyos fizikai agresszió,
- meggyanúsítás,
- segítség elmulasztása,
- rendszeres fenyegetés,
- véleménykorlátozás,
- bizalommal való visszaélés,
- szexuális zaklatás,
- baleset,
- szeretett tárgy elkobzása,
- szeretett tárgy eltulajdonítása.

A szerzők tapasztalatai szerint a tanulók nagy része szenvedett már el iskolai sérelmeket, melynek döntő részben pedagógusok által kiváltott negatív élmények voltak. Legnagyobb arányban a lelki terror (41%), az enyhe fizikai agresszió (36%) és a súlyos fizikai agresszió (26%) okozott problémát. Ettől alig marad el a verbális agresszió (24%), a meggyanúsítás (24%) és a segítség elmulasztása (20%). A többi tényező esetenként, 8% alatti arányban, ritkán fordul elő. Bár a **negatív élmények döntő részben tanárokhöz kapcsolódnak**, az iskola egyéb „szereplői” (diákokkal kapcsolatban lévő dolgozók, diáktársaik) is nagy szerepet játszanak ezek elszenvedésében.

Az én vizsgálataim 12 év múltán az alábbi eredményeket hozták (7. ábra). Nem fordult elő a vizsgált intézményben enyhe fizikai agresszió, súlyos fizikai agresszió, rendszeres fenyegetés, szeretett tárgy elkobzása, szeretett tárgy eltulajdonítása, baleset.

7. ábra: Hallgatókat érő káros hatások

Forrás: saját gyűjtés

Annak ellenére, hogy vizsgálatom nem reprezentatív, a két vélemény összevetése információt ad az értékeléshez nem köthető negatív élményekről. Kedvező, hogy a korábban nagy arányban szereplő súlyos fizikai agresszió, a rendszeres fenyegetés nem fordult elő. Azonban még mindig gondot okoz a lelki terror, a verbális agresszió, nagy arányban a segítség elmulasztása és a véleménykorlátozás.

Az értékeléssel összefüggő sérelmek *Hunyadiné et al. (2003-2004)* vizsgálatai alapján:

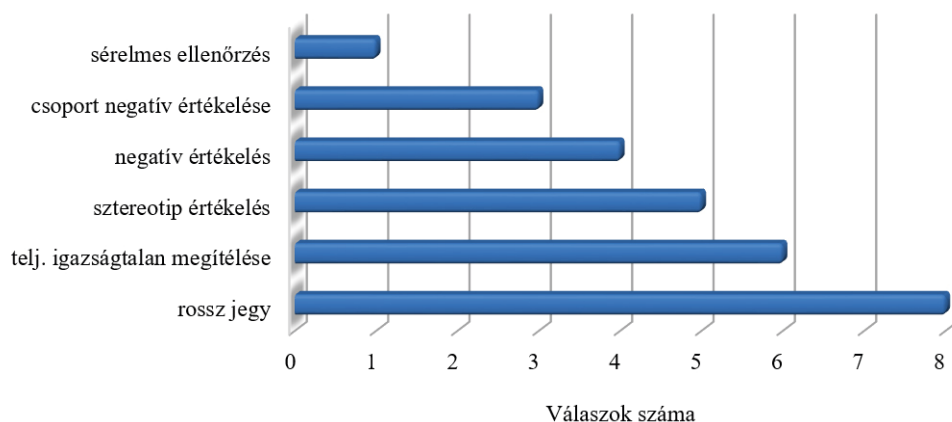
- megszégyenítő értékelés, büntetés,
- teljesítmény igazságtalan megítélése,
- rossz jegy, intő
- személyiség becsmérlése,
- csoportra való negatív értékelés
- sérelmes ellenőrzési mód,
- sztereotip, értékelő megnyilvánulás,
- családtag becsmérlése.

Az értékeléssel összefüggő sérelmek közül több mint 50% a teljesítmény igazságtalan megítélését, s 48% a megszégyenítő értékelést, büntetést jelölte meg.

A személyiség becsmérlése (23%), a negatív megjegyzések (21%) és a sérelmes ellenőrzési mód (12%) szintén mélyen érintették a tanulókat. Maga a rossz jegy, az intő a válaszadók 37%-ában hagyott mély nyomot. Ez utóbbinál azonban felmerülhet a nem-tanulásból eredő lelkiismeret furdalás negatív érzete is.

Saját kutatásaim a következő eredménnyel zárultak a válaszadók alapján (8. ábra): nem fordult elő megszégyenítő értékelés, személyiség becsmérlése, családtag becsmérlése, büntetés, kiküldés.

8. ábra: Értékeléssel összefüggő sérelmek

Forrás: saját gyűjtés

Összehasonlítva a mai és a korábbi hallgatói véleményeket, megállapítható, hogy a teljesítmény igazságtalan megítélése még mindig igen gyakori, s kedvezőtlen, hogy a sztereotíp és negatív értékelések is nagy számban fordulnak elő. Maga a rossz jegy által kiváltott negatív élmény kapcsolódhat az utolsó pillanatra halasztott tanulásból is.

Véleményem szerint a legnagyobb hányaddal szereplő tényezők kifejezetten pedagógiai felkészültségből és munkából, sőt a pedagógus személyiségéből eredő olyan hibák, amelyet egyetlen tanárnak sem lenne szabad elkövetnie. A feladata nem az, hogy megalázással fejezze ki a tekintélyét, hanem a tanuló felkészültségének segítése, a tananyag elsajátításának irányítása, tananyaggal való ellátása, a személyiség fejlődésének segítése a feladata.

Mivel a hallgatói megítélésekben sok a szubjektivitás, ezért megkértem tanár kollégáimat, hogy ők is véleményezzék, a felsorolt tényezők milyen arányban fordulhatnak elő az ő meglátásuk szerint. (9. ábra)

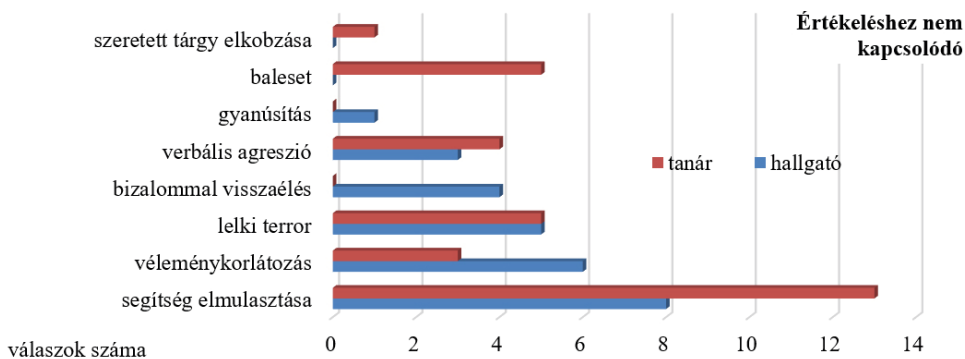
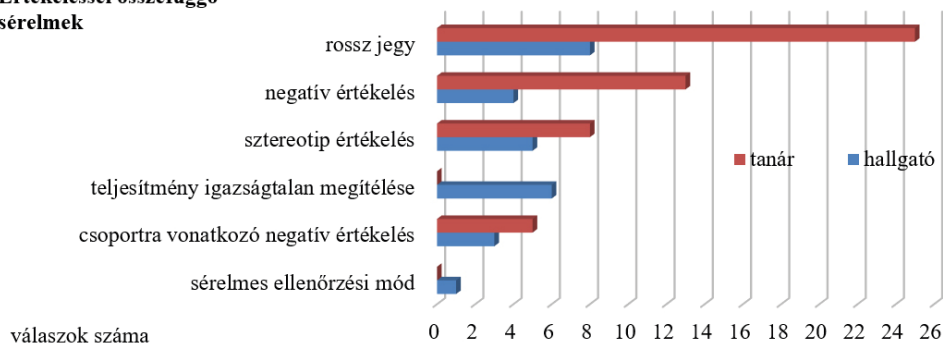
A válaszok szerint a tanárok szigorúbban ítélték meg a lehetséges negatív élmények forrását.

A tanár-hallgató kapcsolat optimalizálását javaslom ismét, hogy a kommunikáció nyíltabb, közvetlenebb legyen, a két meglátás közelítsen egymáshoz. A helyzet nem kedvezőtlen, de mindig van feladat, hiszen minden hallgató, minden helyzet más és más.

Rákérdeztem, hogy **van-e lehetőség a káros hatások kezelésére**. A hallgatók több mint 50%-a igennel válaszolt. Harmada szerint kiküszöbölhetők lennének, illetve ugyanennyien gondolják, hogy kezelni lehet. Ismét összevetettem a hallgatók és tanárok véleményét a lelki egészségvédelem és a káros hatások kezelése kérdéskörben. A 12. ábra a két megítélés egészen közeli arányát mutatják, ami nagyon kedvező. Ugyancsak ez jellemzi a konfliktushelyzetek megoldásának formáiról való véleményeket. (10. ábra)

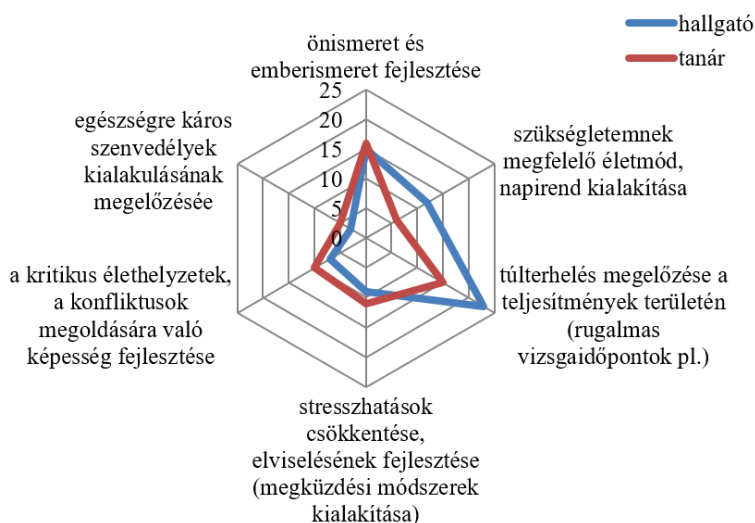
9. ábra: Fekete pedagógia tanári és hallgatói szemszögből

Értékeléssel összefüggő sérelmek

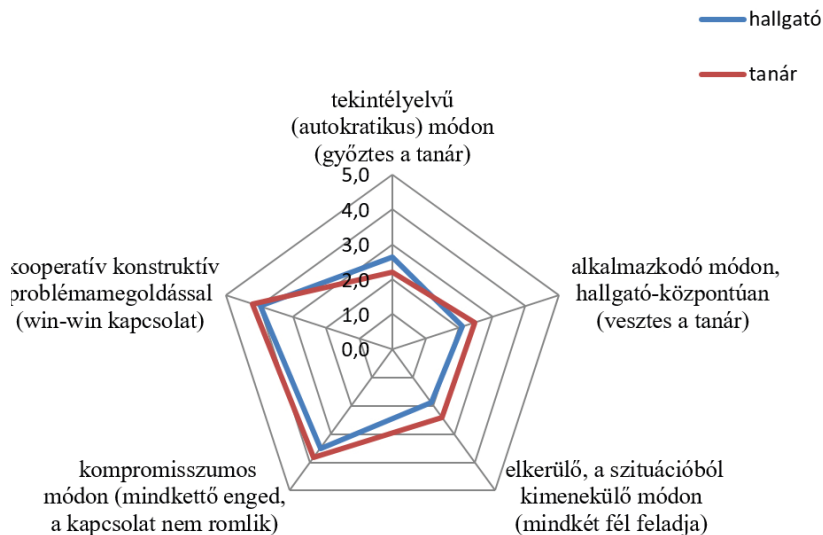
Forrás: saját gyűjtés

10. ábra: Lelki egészségvédelem, káros hatások kezelése

Forrás: saját gyűjtés

11. ábra: Konfliktushelyzetek feloldásának lehetőségei

Forrás: saját gyűjtés

Konklúzió

A felsőoktatásban (is) vizsgálni kell a tanulási stílus összetevőit külön, s egymással összefüggésben.

Fel kell tárni az újszerű tanulási környezet hatásait, s hogy ez miként befolyásolja a tanítási és tanulási stratégiát.

A hallgatók tanulási sajátosságainak és tanulási eredményességük, sikerességük összefüggéseit vizsgálni szükséges.

A felsőoktatásban dolgozó oktatók továbbképzése, pedagógiai végzettségének megszerzése lényeges a mentálhigiénés nevelés fejlesztése okán.

Gondolkodásmód váltásra van szükség a pedagógus és a hallgatók kontaktusának, a tanítási módszerek fejlesztése tekintetében.

Hivatkozások

BUDA BÉLA (2003): Az iskolai nevelés – a lélek védelmében. Az iskolai mentálhigiéné alapelvei. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 274 p.

FÖLDES PETRA (2001): Gyermekvédelem az iskolában. In: SZEKSZÁRDI JÚLIA (szerk.): Nevelési kézikönyv nem csak osztályfőnököknek. OKI Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest. 362-378. p.

HEGYINÉ FERCH GABRIELLA (2001): Tanárok az iskolapszichológiáról. In: SZEKSZÁRDI JÚLIA (szerk.): Nevelési kézikönyv nem csak osztályfőnököknek. OKI Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest. 348-355. p.,

<http://ofi.hu/tudastar/fekete-pedagogia>

http://www.meszk.hu/upload/meszk/document/kommunikacio_alapismerete_I_Zombori.pdf

HUNYADI GYÖRGYNÉ – M. NÁDASI MÁRIA – SERFÖZŐ MÓNICA (2006): Fekete pedagógia. Értékelés az iskolában. Argumentum Kiadó, Budapest. 186 p.

JÁRÓ KATALIN (2001): Úton az osztálybeli összetartozás felé: összjáték. Gondolatok és tapasztalatok a szociometriai helyzetelemzés lehetőségeiről pedagógiai problémák kezelésében. In: Szekszárdi Júlia (szerk.): Nevelési kézikönyv nem csak osztályfőnököknek. OKI Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest. 164-194. p.

KÓSÁNÉ ORMAI VERA – HORÁNYI ANNABELLA (2006): Mi, pedagógusok. Kérdések önmagunkhoz. Flaccus Kiadó, Budapest. 288 p.

KÓSÁNÉ ORMAI VERA (1998): A mi iskolánk. Nevelépszichológiai módszerek az iskola belső értékelésében. IF Alapítvány. Széchenyi Nyomda Kft. Győr. 247 p.

- KRUMM, VOLKER (2003): Wie Lehrer Schüler disziplinieren. Ein Beitrag zur „Schwarz Pädagogik”. Pädagogik, 12. sz. In: HUNYADI GYÖRGYNÉ – M. NÁDASI MÁRIA – SERFŐZŐ MÓNICA (2006): Fekete pedagógia. Értékelés az iskolában. Argumentum Kiadó, Budapest.
- PFISTER ÉVA: A pedagógus. In: Multimédia pedagógia. edutech.elte.hu/multiped/ped_05/ped_05.ppt
- PORKOLÁBNÉ BALOGH KATALIN – SZITÓ IMRE (2004): Az iskolapszichológia néhány alapkérdése. In: Iskolapszichológia 1. ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar Tanárképzési és –továbbképzési Központ, Budapest. 42 p.
- PUKÁNSZKY BÉLA (2001): A gyermekkor története. Műszaki Kiadó, Budapest. In: HUNYADI GYÖRGYNÉ – M. NÁDASI MÁRIA – SERFŐZŐ MÓNICA (2006): Fekete pedagógia. Értékelés az iskolában. Argumentum Kiadó, Budapest.
- RUTSCHKY, KATERINA (1977): Schwarze Pädagogik. Quellen zur Naturgeschichte der bürgerlichen Erziehung. Ullstein Sachbuch, Frankfurt am Main
- Burnout schützen? Psychologie in Erziehung und Unterricht. 48. sz. In: HUNYADI GYÖRGYNÉ – M. NÁDASI MÁRIA – SERFŐZŐ MÓNICA (2006): Fekete pedagógia. Értékelés az iskolában. Argumentum Kiadó, Budapest.
- SZEKSZÁRDI JÚLIA (szerk.) (2001): Nevelési kézikönyv nem csak osztályfőnököknek. OKI Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest. 447 p.
- SZEKSZÁRDI JÚLIA (2009): A fekete pedagógia jelenségvilága. Diszfunkcionális pedagógiai hatások az iskolában. Új Pedagógiai Szemle. 2009.06.17. <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00113/2007-05-kf-Szekszardi-Fekete.html>
- SZEKSZÁRDI JÚLIA (2001): A konfliktuskezelés gyakorlata. Konfliktusok a pedagógiában. In: SZEKSZÁRDI JÚLIA (szerk.): Nevelési kézikönyv nem csak osztályfőnököknek. OKI Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest. 104-122. p.
- SZITÓ IMRE (2010): Az iskolapszichológia szakmai protokollja. (ISZP) tervezet. Budapest, II. ker. Pedagógiai Szakszolgálat (kézirat), 2010 augusztus. 68 p.
- TÓKOS KATALIN (2005): Az önismeret-jelenismeret tanítója, fejlesztője: az „új arcú”, reflektív pedagógus. Új Pedagógus Szemle, 2005 december. <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00098/2005-12-ta-Tokos-Onismeret.html>
- VINCZE LÁSZLÓ (2006): Appendix neveléstörténeti munkákhoz. (A „fekete pedagógia” történetéből.) MAGYAR Pedagógia, 1991. 3-4. sz. In: HUNYADI GYÖRGYNÉ – M. NÁDASI Mária – SERFŐZŐ Mónika: Fekete pedagógia. Értékelés az iskolában. Argumentum Kiadó, Budapest.